

KDE JE VŮLE, NAJDE SE I CESTA

Božena Blažková, Studijní a vědecká knihovna Hradec Králové

O vůli a možných cestách pomoci školním knihovnám přemýšlím od květnové konference Postavení a funkce školní knihovny v dnešní škole, které jsem se zúčastnila společně s ředitelkou naší Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové Evou Svobodovou. Současný stav školních knihoven mne stále velmi zajímá, protože jsem v letech 1994 až 2002 pracovala ve školní knihovně při ZŠ Závodu míru v Pardubicích a měla jsem tedy možnost zažít budování školní knihovny tzv. na vlastní kůži.

Jako školní knihovnice jsem se v devadesátých letech zúčastnila i jednoho z prvních odborných seminářů – Školní knihovna jako standard úspěšné školy, který se konal v Hradci Králové. Obdobné semináře následně organizoval VÚP po celé republice. V tomto období byl v Hradci Králové velkým podporovatelem školních knihoven Petr Kmoch, tehdejší ředitel ZŠ TGM V Lipkách, kde se seminář konal. Účastníci měli možnost prohlédnout si i nově vybudovanou školní knihovnu a pohovořit si s profesionální knihovnicí o její práci.

V Hradci Králové byly následně profesionalizovány (už ne na celý úvazek) i školní knihovny na ZŠ Milady Horákové a ZŠ Jih. V některých dalších základních školách bylo umístěno dětské oddělení městské knihovny. Se zajímavým námětem přišli i v nedalekých Předměřicích, kde obecní knihovnu nejprve umístili do školy a následně sloučili obecní a školní knihovnu. Funkci dobrovolného knihovníka zde vykonávají dvě paní učitelky, které knihovnu velmi dobře znají a využívají ji, společně s ostatními pedagogy, ve vyučovacím procesu.

Má vlastní práce ve školní knihovně se s tehdejším obecným trendem, který byl zejména zaměřen na počítačovou a informační gramotnost (v polovině devadesátých let se s počítači ve školství teprve začínalo) poněkud rozcházela. Spíše souzněla se slovy ředitelky ZŠ Hanspaulka, která vznik a současnost školní knihovny na své škole uvedla na květnové konferenci následovně: „Na začátku byly následující potřeby – podpora rozvoje čtenářství, vybudování informačního centra, vyplnění volného času dětí, vytvoření komunitního centra na sídlišti. Hlavním východiskem byla chuť něco udělat, následovala rekonstrukce a úpravy vhodných samostatných prostor, sloučení žákovské a učitelské knihovny a její částečná profesionalizace. V současné době je knihovna integrována ve školním vzdělávacím

programu a její činnost je zaměřena na děti, učitele a rodiče (komunitu sídliště).“ Dle mých vlastních zkušeností činí zapojení školní knihovny do vyučovacího procesu a systematické (v podstatě každodenní) působení na všechny žáky, učitele a okolní komunitu ze školní knihovny smysluplnou a ve své podstatě nezastupitelnou instituci.

Nejucelenější obraz vývoje školních knihoven v posledních letech u nás lze, podle mého názoru, nalézt ve sbornících Informační gramotnost, které k pravidelně organizovaným konferencím vydává od roku 2003 Moravská zemská knihovna v Brně. První sborník např. obsahoval přílohu Směrnice IFLA a UNESCO pro školní knihovny, ve třetím sborníku nalezneme zájemce kompletní přehled legislativy důležité pro činnost školních knihoven a v každém čísle je k dispozici celá řada příkladů dobře fungujících školních knihoven na základních i středních školách. K větší využitelnosti uvedených sborníků, které patří mezi „nedostatkové zboží“ by přispělo jejich zveřejnění na internetu. Z dalších vydaných materiálů je zapotřebí zmínit i brožuru Vytváření informačního zázemí školy autorů Z. Jonáka, L. Čumplové a J. Brachtlové.

V roce 2003 vznikl Klub školních knihoven, který se stal další z odborných sekcí Svazu knihovníků a informačních pracovníků. Zájemci o informace a výměnu zkušeností mají možnost přihlásit se do elektronické konference DRTINA (drtina@cvut.cz).

Nejnovější aktivitu na podporu školních knihoven představila na květnové konferenci ředitelka Národní pedagogické knihovny v Praze Ludmila Čumplová. Jedná se o projekt Centrum pro školní knihovny (přehledná webová stránka určená školním knihovnám, která je zájemcům přístupná na webu NPKK Praha – <http://www.npkk.cz/csk/>).

Uvedené aktivity ukazují na vůli pomoci školním knihovnám při jejich nutné přeměně na školní čtenářská a informační centra. Vůle však nestačí, je třeba najít schůdnou a pokud možno společnou cestu, po které by se knihovny mohly vydat. A tady se situace začíná komplikovat. V terénu působí rozpaky např. i Knihovní zákon a následná registrace knihoven na ministerstvu kultury. Kam podle zákona školní knihovny patří – jsou to knihovny základní nebo specializované? Mají se registrovat a pokud ano, tak jak se mají vyrovnat s otevřením veřejnosti? To jsou základní otázky, které dosud nemají v jednotlivých regionech jednotnou odpověď. Šikovné a alespoň částečně profesionální školní knihovny se prostě zaregistrovaly. Ale co ty ostatní? Většina neví jak dál a kam se má obrátit s žádostí o radu a pomoc.

A jsme u veřejných knihoven. Jana Nejezchlebová z MZK otevřela diskusi o školních knihovnách v Pardubicích na semináři Regionální funkce v knihovnách. A není náhodou, že se problematika školních knihoven dosta-

la na konferenci Knihovny současnosti. Jak budou vypadat školní knihovny by mělo zajímat právě veřejné knihovny. Proč?

Spolupráce mezi veřejnými knihovnami a školami funguje dobře. Většina aktivit dětských oddělení by bez součinnosti s místní školou byla jen obtížně realizovatelná. Může kromě této spolupráce veřejná knihovna škole nabídnout něco dalšího? Domnívám se, že ano. Můžeme pomoci připravit školám takovou knihovnu, aby ji mohli aktivně využívat ve výuce (naše značka kvality). Jako přidanou hodnotu můžeme dodat i perfektní profesní informace o možnostech využívání naší vlastní knihovny. Zároveň tak cíleně oslovíme nejen žáky, pedagogy a zaměstnance školy, ale i jejich rodiny (v marketingu se tomu říká skupina potenciálních uživatelů našich služeb a dle velikosti škol ve vašem bezprostředním okolí si můžete doplnit příslušné počty oslovených).

Připadá vám to nereálné? Mne k této myšlence inspirovala učitelka z Kladna, se kterou se znám z letních škol a kurzů Kritického myšlení, viz <http://www.kritickemysleni.cz>. Potkaly jsme se právě na již výše zmíněné květnové konferenci. Jedná se o výbornou učitelku, která se ve výuce snaží uplatňovat moderní postupy a metody, což ji vede k potřebě mít možnost výuky v knihovně. Přijela na konferenci načerpat informace. Stala se totiž školní knihovnicí, podle zásady – když něco potřebuješ, tak si to udělej. Informace načerpala, ale moc jí nepomohou. Potřebovala by totiž spíše rychlé zapracování do programu Bakalář, ve kterém bude během prázdnin třídit a zpracovávat knihy. A ještě více by jí pomohlo, pokud by jí ty knihy pomohl roztrídít a zpracovat profesionál.

Zkusme přemýšlet, jak by taková partnerská spolupráce mohla vypadat. Můžeme se při tom opírat o bohaté zkušenosti z oblasti regionálních služeb. Místo starosty obecního úřadu si dosadíme ředitele příslušné školy. Od starosty většinou požadujeme: prostor pro knihovnu a člověka, který se o knihovnu bude starat. Pokud je toto splněno, tak si chytrý metodik dle místních podmínek rychle poradí. Udělá revizi a zároveň (po dohodě s místními) vyřadí vše nepotřebné a zastaralé. Zaškolí knihovníka do knihovnické práce a vzhledem k internetizaci doporučí, podle velikosti místa a fondu, elektronický výpůjční protokol a zpracování fondu. Příslušné knihovnické programy vybírá nejen dle nabídek, ale hlavně dle vlastních zkušeností a podle toho, s jakým programem pracuje pověřená (nebo nejbližší profesionální) knihovna. Tím se zajistí nejen možnost přebírání záznamů, ale i bezproblémové vzájemné využívání elektronických katalogů.

Současná škola potřebuje (bude potřebovat) funkční školní knihovnu, aby ji mohla využívat během výuky (podpora čtenářství, informační výchova, projekty atd.) Zajistí tedy prostor a člověka, který bude mít knihovnu na starosti. Veřejná knihovna v rámci inovace a rozšiřování svých služeb na-

bídne ško­le mož­nost pro­fesio­nálního zpra­cová­ní fon­du škol­ní knihov­ny. Při zpra­cová­ní může být např. do jed­notlivých knih vle­pová­na in­for­ma­ce o služ­bách knihov­ny, která fon­d zpra­co­vala (stačí upoutáv­ka na we­bové strán­ky). Je mož­né uva­žovat i o pro­po­jení elek­tronic­kého ka­talo­gu škol­ní knihov­ny a on-line ka­talo­gu ve­řej­né knihov­ny. Určité se naj­de i řada dal­ších mož­ností jak účel­ně pro­po­jit čin­nost škol­ní a ve­řej­né knihov­ny, ale to není cí­lem to­ho­to pří­spěv­ku. Zda se bu­de jed­nat o služ­bu pla­ce­nou a z jakých zdrojů bu­de fi­nancová­na zá­leží po­cho­pitel­ně na dal­ších jed­ná­ních zástup­ců ve­řej­ných a škol­ních knihov­en.

Mar­ketin­gová zmé­na úhlu pohle­du na škol­ní knihov­ny pomůže po­cho­pit, že škol­ní knihov­na není kon­kuren­cí ve­řej­ných knihov­en, ale naopak. Svým celodenním pů­so­be­ním má da­leko vět­ší vliv na vní­má­ní dětí než jed­norázová, byť se­be­pod­nět­něj­ší náv­ště­va ve­řej­né knihov­ny. Po­kud oprav­du chceme, aby děti četly a dokázaly se orien­to­vat v oceánu in­for­ma­cí, tak je za­potřebí začít bu­dovat funk­ční škol­ní knihov­ny. Tam se každý den mo­hou děti učít vní­mat knihov­nu jako po­třeb­nou in­sti­tu­ci, která umí po­ra­dit i po­vzbudit. Právě ta­dy mů­žeme po­moci vy­bu­dovat místo, kde se ne­jen děti, ale i jejich rodiče a pe­da­gogové se­zná­mí se vším, co jim pří­sluš­ná ve­řej­ná knihov­na na­bí­zí.

Podle mého ná­zo­ru a zku­še­ností je te­dy za­potřebí do dal­šího „vzkří­še­ní“ škol­ních knihov­en za­po­jit v širší míře prá­vě ve­řej­né knihov­ny. Krajské a po­vě­řené knihov­ny mo­hou začít přemýšlet o mož­ných cestách, které po­vedou k účel­nému pro­po­jení ve­řej­ných a škol­ních knihov­en svého re­gio­nu. Spoluprá­ce knihov­ny a školy není jen zá­le­žitostí dětských oddě­lení, ale celého sys­tému knihov­en.